

مفهوم شناسی و بیان احکام فقهی خون بند ناف و سلول‌های بنیادی

*حجت الاسلام قاسمی

خبرگزاری رسا - مدیر گروه فقه پزشکی مرکز فقهی ائمه اطهار(ع) به مفهوم شناسی این موضوع، شیوه اخذ و نگهداری خون بند ناف و بیان احکام فقهی مربوطه پرداخت و گفت: بر اساس قاعده احتیاط بهتر است که قراردادهای مربوط به خون بند ناف با رضایت مادر و به دست پدر امضا شود.

به گزارش خبرنگار خبرگزاری رسا، حجت‌الاسلام قاسمی پژوهشگر موضوع شناسی بانک خون بند ناف در نشست علمی موضوع شناسی بانک خون بند ناف و سلول‌های بنیادی که در مؤسسه موضوع شناسی احکام فقهی برگزار شد به مفهوم شناسی این موضوع، شیوه اخذ و نگهداری خون بند ناف و بیان احکام فقهی مربوطه پرداخت.

وی در ابتدای سخنان خود اظهار داشت: در بحث موضوع شناسی باید به نکاتی پرداخته شود که در رأی و نظر فقهی تأثیرگذار باشد؛ در این پژوهش به بخشی از موارد که تأثیری در آرای فقهی ندارند، پرداخته نشده است.

مدیر گروه فقه پزشکی مرکز فقهی ائمه اطهار(ع) افزود: پروفسور بروکمن از فرانسه نخستین بار در سال 1989 میلادی از سلول‌های خون بند ناف یک دختر، کم خونی برادرش را درمان کرد و نتیجه دید؛ از این رو پزشکان پس از سه سال به فکر نگهداری خون بند ناف افتادند و نخستین بانک خون بند ناف در آمریکا ایجاد شد.

حجت‌الاسلام قاسمی تأکید کرد: سؤال اصلی پژوهش یاد شده این است که ماهیت بانک خون بند ناف و موارد استفاده از آن چیست؟ به تناسب حکم و موضوع، مواردی که با فقه پزشکی ارتباط دارد، در این پژوهش بررسی شده است.

وی گفت: روش‌ها و استخراج خون بند ناف، اجزای تشکیل دهنده خون بند ناف و محل نگهداری خون بند ناف، شیوه استفاده از خون بند ناف و مالکیت آن، بخشی از سؤالات فرعی این پژوهش است که تأثیر مستقیم بر فقه پزشکی دارد.

مفهوم شناسی خون بند ناف و سلول‌های بنیادی

این دکترای قرآن و علوم تصریح کرد: سلول‌های بنیادی شبیه سلول‌های جنینی عمل می‌کنند و توانایی تکثیر و تمایز دارند و می‌توانند قسمت‌های ساختمانی مختلف بدن انسان را تأمین کنند؛ یعنی سلول‌های بنیادی باید به خودی خود بتوانند سلول شبیه خود بسازند و توانایی تکثیر و تمایز به سلول‌های بالاتر داشته باشند.

وی تأکید کرد: سلول‌های بنیادی را برای نخستین بار از مغز استخوان اخذ می‌گرفتند؛ مغز استخوان دو بخش زرد و قرمز دارد و توابع و مشکلاتی برای تهیه سلول‌های بنیادی به وجود می‌آورد از همین رو، برای تهیه این سلول‌ها به خون بند ناف روی آوردند.

حجت‌الاسلام قاسمی عنوان کرد: بند ناف رابط میان جفت و جنین است و بلافاصله پس از تولد نوزاد، از جفت جدا می‌شود؛ این بند که حدود یک متر و پنجاه سانتی‌متر طول و دو سانتی‌متر قطر دارد، مایه حیات جنین است.

وی اظهار داشت: خون بند ناف، سلول‌هایی حامل اکسیژن و مواد غذایی است که از جفت به وسیله بند ناف وارد بدن جنین می‌شود و از طریق قلب جنین به کل بدن فرستاده می‌شود؛ جفت زمانی به وجود می‌آید که جنین نیاز بیشتری به تغذیه دارد و حدود 70 تا 200 میلی‌لیتر خون غنی از سلول‌های بنیادی را ذخیره کرده است.

مدیر گروه فقه پزشکی مرکز فقهی ائمه اطهار(ع) بیان کرد: حدود 300 هزار تا سه میلیون سلول بنیادی از کیسه خون بند ناف قابل استحصال است و همین امر، ارزش آن را بالا می‌برد.

انواع بانک خون بند ناف

وی با اشاره به انواع بانک خون بند ناف ادامه داد: بانک‌های عمومی، خصوصی و ترکیبی در دنیا وجود دارند که خون‌های بند ناف را جمع‌آوری و ذخیره می‌کنند؛ البته این بانک‌ها در ایران خصوصی عمل می‌کنند و به صورت سالیانه هزینه شارژ نگهداری را اخذ می‌کنند.

حجت‌الاسلام قاسمی ابراز کرد: دنیا همواره به دنبال کم کردن آلام انسان‌ها است اما روز به روز دردهای ناعلاج بیشتری به وجود می‌آیند اما با پیشرفت علم، درمان‌های پیشرفته‌تری به وجود می‌آید.

وی افزود: خون بند ناف مزایایی نسبت به خون مغز استخوان و سایر هم‌ردیفان خود دارد که از جمله می‌توان به اخذ آسان و کم هزینه آن، فراوانی خون بند ناف و بی‌خطر بودن آن اشاره کرد.

این دکترای قرآن و علوم خاطر نشان کرد: وجود سلول‌های بنیادی در پیش‌ساز در توان بالایی تکثیر در خون بند ناف وجود دارد در حالی که در خون مغز استخوان توانایی تکثیر وجود ندارد.

وی یادآور شد: کاهش احتمال انتقال عفونت‌های ویروسی در اخذ و پیوند خون بند ناف، امکان پیوند موفق‌تر نسبت به سلول‌های مغز استخوان و تولید کثیر سلول بنیادی در خون بند ناف بخش دیگری از مزایایی استفاده از خون بند ناف است.

فرآیند تهیه خون بند ناف

حجت‌الاسلام قاسمی با اشاره به بررسی فرآیند تهیه خون بند ناف در پژوهش «بانک خون بند ناف و سلول‌های بنیادی» تأکید کرد: بررسی فرآیند تهیه خون بند ناف تأثیر مستقیم در حکم شرعی آن دارد زیرا چنین اقدامی نیازمند قرارداد برای اخذ، چگونگی انتقال، نگهداری و چگونگی استفاده آن را دارد.

وی گفت: درخواست اخذ خون بند ناف در ایران با اقداماتی از جمله انجام آزمایشات مقدماتی، تکمیل رضایت‌نامه و هماهنگی والدین با کارشناسی که خون را اخذ می‌کند، رو به رو است.

پژوهشگر موضوع شناسی بانک خون بند ناف تصریح کرد: نمایندگان رویان بلافاصله پس از تولد نوزاد، با ابزاری مخصوص خون بند ناف را اخذ می‌کنند؛ اما این اقدام به دو روش در دو زمان متفاوت صورت می‌گیرد؛ هر یک از این دو روش می‌تواند در بحث مالکیت خون بند ناف و احکام فقهی مربوطه تأثیرگذار باشد.

وی تأکید کرد: برای اخذ خون بند ناف، ابتدا بند ناف را استریل می‌کنند، سپس خون آن به وسیله سوزنی که به کیسه خون متصل است، اخذ و در شرایط خاصی نگهداری می‌شود تا به بانک خون بند ناف برسد؛ پس از رسیدن به بانک خون، آزمایشاتی بر آنان انجام و فرآیندی بر آنها صورت می‌گیرد تا سلول‌های بنیادی فریز شده و آماده نگهداری طولانی مدت شود.

حجت‌الاسلام قاسمی عنوان کرد: موقعیت مکان بانک خون بند ناف تأثیر مستقیمی بر فقه پزشکی دارد؛ بنابراین لازم است چنین بانکی شرایط خاصی را داشته باشد.

عقود متصور فقهی

مدیر گروه فقه پزشکی مرکز فقهی ائمه اطهار(ع) با اشاره به عقود متصور در اخذ و نگهداری خون بند ناف عنوان کرد: این عقود به صورت فرضی می‌تواند شامل قرارداد وکالت، عقد ودیعه یا عقد اجاره باشد؛ اما در این میان تنها عقد اجاره به اقدامات بانک خون بند ناف ارتباط دارد زیرا والدین مرکز رویان را اجیر می‌کنند تا خون بند ناف را اخذ کرده و نگهداری کنند.

وی ادامه داد: در ضمن قرارداد اجاره فی مابین والدین و مؤسسه رویان یا نماینده آن، اجرتی دریافت می‌شود که متعلق به این مجموعه برای فرستادن نماینده جهت اخذ خون و هزینه‌های نگهداری می‌شود.

مالکیت خون بند ناف

حجت‌الاسلام قاسمی ابراز کرد: عده‌ای قائلند جنین مالک خون بند ناف است زیرا سبب تشکیل این خون جنین بوده و مشخصات خون جنین را دارد؛ در این صورت فرزند مالک می‌شود و چون فرزند قبل از دوران جواز تصرف قرار دارد، پدر و ولی او می‌تواند تصرف کرده و قرارداد اخذ و نگهداری خون بند ناف را نگهداری کند.

وی افزود: برخی می‌پندارند که مالک خون بند ناف مادر نوزاد است چون حتی بر فرض حصول تغییر در خون مادر، اما عرفاً و بر اساس اصل استصحاب از مالکیت مادر خارج نشده است؛ بنابراین تنها مادر می‌تواند در آن تصرف داشته باشد و قراردادهای مربوطه را امضا کند.

این دکترای قرآن و علوم خاطرنشان کرد: احتمال سوم بر مالکیت طفل بر اساس عرف است و تفاوتی در جدا شدن یا جدا نشدن از مادر ندارد؛ چون حتی پس از جدا شدن طفل از مادر، سایر متعلقات هم برای طفل محسوب می‌شود.

وی یادآور شد: اختلاف مربوط به مالکیت به اختلاف در عرف خاص و عام باز می‌گردد زیرا عرف خاص، خون بند ناف را برای نوزاد می‌داند اما عرف عام، گاهی خون بند ناف را برای مادر می‌داند و گاهی تنها مادامی که نوزاد از مادر جدا نشده، برای نوزاد می‌داند.

حجت‌الاسلام قاسمی تأکید کرد: بر اساس قاعده احتیاط بهتر است که قراردادهای مربوط به خون بند ناف با رضایت مادر و به دست پدر امضا شود.